

Ada Lupa Hausvater

Ada Lupu Hausvater

SCRINUL NEGRU

sau

MANIFESTUL BROAȘTEI ȚESTOASE

scenariu de teatru
după romanul
Scrinul negru de G. Călinescu

Editura Universitaria
Craiova, 2018

Copyright © 2018 Editura Universitaria
Toate drepturile sunt rezervate Editurii Universitaria

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

LUPU HAUSVATER, ADA

Scrinul negru: scenariu de teatru după Scrinul negru de G. Călinescu /

Ada Lupu Hausvater. - Craiova: Universitaria, 2018

ISBN 978-606-14-1362-1

I. Călinescu, George

821.135.1

Redactor Codruța Popov
DTP Ljubomir Popov
IV-2018, Timișoara

Cuvânt înainte

Moto:

„Durerea mea este că târăsc cu mine
un turn de fildeș din care nu pot ieși”.

Scrinul negru

Dacă teatrul modern a impus spectacologiei secolului XX sintagma „arhitectură teatrală”, noile curente ale începutului acestui secol, prin racordul unor situații din cotidian la conceptualizarea artistică a realității, duc chiar și mai departe acest proces. În spatele acestei deja familiare asocieri de termeni, **scenariul de teatru** deschide lumi construite de regizor.

Scenarizarea este una dintre principalele tehnici ale regiei moderne. În această etapă esențială, regizorul operează cu o serie de **acțiuni în succesiune**. În structurarea acestui parcurs, textul de teatru sau, într-un mod și mai evident, adaptarea pentru teatru a unui text literar – așa cum este cazul de față –, devine un **construct** și reprezintă actul prim de creație al regizorului. Regizorul va opta de fiecare dată pentru o **formă** sau alta **de organizare a materialului** ceea ce înseamnă, în realitate, o abordare subiectivă, sau, cu alte cuvinte, înseamnă **viziune regizorală**.

Din această perspectivă este abordat *Scrinul negru*. Scenariul transformă romanul lui G. Călinescu într-o nouă piesă de teatru, și, totodată, prin această formă, scenariul traduce viziunea regizorului.

În consecință, scenariul de teatru și, în particular, acesta **planifică, selectează și reorganizează** și un material narativ de proporții, respectiv acea alternanță de epoci și spații, prin intermediul unui număr impresionant de situații și personaje și îl duce mai departe pe un parcurs de sine stătător. Prin urmare, dacă romanul creează perspectiva fiecărui personaj în parte și îi conferă materialitate, scenariul recuperează liniile de forță și construiește prin situațiile scenice un **spațiu al semnificațiilor**.

Scrinul negru este fresca unei perioade dificile din istoria României, o perioadă plină de controverse și convulsii. O lume se prăbușește, o altă lume se ridică. Este primul deceniu al României comuniste, e timpul „omului nou”, al idealului egalității impuse. Ordinea socială este zguduită, scara de valori este cutremurată, iar polii morali sunt dezorientați. Conflictul pare măsurabil prin modificarea de-

finitivă a conjuncturilor, exclusiv în ideologii. Binele individual nu are suficientă forță pentru a dezvolta binele comun, echilibrul social. G. Călinescu simte nevoia să lase tot acest conglomerat, toată această teribilă dezordine să se desfacă de la sine, în creionarea noii societăți în care aparența este diferită, iar fondul este complet ignorat, și unde doar morții sunt vizibili.

Din tot materialul romanesc, scenariul reține două axe: cea a lui Ioanide, artistul care, prin creație, se salvează de stigmatul politic, și cea a lumii de altădată care dispare de pe scena istoriei, incapabilă să se adapteze noii lumi. Scenariul se construiește, iar situațiile, respectiv scenele, se dezvoltă pe aceste două coordonate, care pot fi contrase în două mari planuri de lucru – **șantierul și jurnalul**.

În scenariu, planul individual devine relevant, **semnificativ**. În acest fel, deși romanul ilustrează o perioadă trecută a istoriei românești, scenariul transcende limitarea temporală și se dezvoltă în **dimensiunea sa contemporană**, general valabilă. Ca atare, destinele personajelor și destinul atotcuprinzător al șantierului se suprapun și, la un moment dat, se identifică. Construcția șantierului este sinonimă construcției noii societăți, prăbușirea lui traduce prăbușirea sistemului social. Soluția se află în împlinirea personală, individuală. Destinul lui Ioanide reflectă o realitate socială la fel de prezentă astăzi ca oricând: niciun fapt istoric nu este cu adevărat măreț fără atingerea măreției personale și, deși romanul este scris în anii în care dimensiunile colective de grup abia urmau să își facă simțite efectele, scenariul conturează lipsa de consistență a unei societăți formate din indivizi aflați în derivă, cuprinși de deznădejde, cu sufletul ciuntit și cu credința năruită.

Scenariul – și spectacolul *Scrinul negru* pus în scenă la Teatrul Național din Timișoara în anul 2005 – reprezintă un alt tip de șantier. Cele 71 de scene compun un puzzle de situații care, prin felul în care sunt construite, prin balansul lor permanent între individual și colectiv, ca și prin sistemul lor de alternanțe, deschid o serie de întrebări privind raportul dintre istoria personală și cea socială, statutul și responsabilitatea autentică a artistului în orice moment crucial din istorie.

Ada Lupu Hausvater

Propriul spectacol – după *Scrinul negru* de G. Călinescu – nu este o **încercare**, așa cum autoarea își intitulează capitolul, ci o **încercare reușită**, în care actorii și tehnicienii Naționalului din Timișoara s-au lăsat antrenaji cu evident folos pentru cariera lor prezentă și viitoare. Pe parcursul a patruzeci de pagini, autoarea își explică alegerea. De ce *Scrinul negru*? De ce Ioanide? Când Dosarul *Scrinului negru* acuză o triplă presiune asupra romancierului: a cenzurii oficiale, a celei neoficiale, a trimișilor puterii și autocenzura. Rezultatul: un roman-frescă, stufos, cu o mulțime de personaje și linii tematice, construcție epică oscilând între punctul de vedere al romancierului-narator de factură balzaciană, dar și proustiană, și punctul de vedere al celui obligat să concilieze cu puterea, pentru a salva scrierea de la iminenta interdicere. Această ambiguă poziționare – privire asupra lumii în prefacere autoarea scenariului o neutralizează prin... dramatizare, mai precis, prin **scenarizarea** după lecția meyerholdiană. Materia epică se concentrează în 71 de scene, adunate în jurul unor teme cinematografic selectate, astfel încât și personajele, prin forța lucrurilor, se reduc la număr, păstrând în canavaua întregului, doar personajele pregnante pentru mersul acțiunii. Dar, repetăm: câștigul covârșitor al cinematizării acțiunii este retragerea mânuitorului de sfori, naratorul, în spațiile făpturilor create, făpturi care, la rândul lor, se mișcă în virtutea unei dinamici și a unui ritm mai presus de firea lor. Cel două lumi – una sortită pieirii și cealaltă, grobiană, ignorantă, care îi ia locul – se conjugă la vedere, într-un dans – mișcare aproape neîntreruptă, care evită pronunțarea vreunei sentințe. Regizorul-scenarist Ada Lupu, care rescrie romanul înainte de a-l așeza în matricea spectacolului, i se potrivește prea bine o spunere aforistică a lui Meyerhold însuși: „Regizorul este cel care, în sfera regiei, este tot atât de mult autor pe cât este dramaturgul în sfera sa. El elaborează și interpretează piesa din punct de vedere teatral”. Inspirată scenaristic este și ideea de a aduce un personaj nou, proustian plasat în textura spectacolului – copilul Filip Hangerliu, cel care, la vârsta matură, ce coincide cu primii ani de după 1989, descinde în București ca să-și recapete proprietățile și comentează, cu vocea copilului de altădată, imaginile strălucitoare ale personajelor, care, în anii 50, se zbat jalnic, în așteptarea americanilor ce întârzie să vină și să-i salveze. Lumea de șantier, într-o larvară mișcare, ocupă planul din fundal, umplând spațiul scenic pe verticală și orizontală, în timp ce **scrinul negru**, obiectul-personaj central, mai important decât arhitectul Ioanide, se așază dominator, sclipind aristocratic și distant, în prim-planul scenei, în timp ce arhitecta reprezentăției, regizoarea, orchestrează abil întreaga mișcare, preocupată să elibereze ritmul colectiv și cel ale grupurilor, într-o veghe permanentă asupra orchestrării liniilor, culorilor, eclerajului, mișcării ritmate, cu ritmuri ce se schimbă în funcție de situație.

Sorina Bălănescu

PERSONAJELE

Ioanide, arhitect
Caty
Filip Hangerliu
Prințesa Hangerliu
Mareșalul Cornescu
Contele Iablonski
Contesa Lydia Iablonski
Cuclly
Antoine Băleanu
Șerica Băleanu
Elvira Ioanide
Francisc Oster
Max Hangerliu
Omul în alb
Gigi Ciocârlan
Gavrilcea Hangerliu
Matei Basarab
Doctorul Zănoagă
Madam Farfara
Costică Prejbeanu
Dragavei
Gaittany
Babighian
Hagienuș
Tilibiliu
Zenaida Manu
Monseniorul Valentin de Băleanu
Madam Valsamaki Farfara
Madam Carcalechi
Leu
Păducel
Lilica
Contesa Verner Sternberg
Sultana Demirgian
Zizica
Ștefănel Dudescu
Gicu Bărcănescu
Lotte Bellio
Vasile
Mini
Lăptăreasa
Actrița
Muncitori, țărani, aristocrați

Scena 1

Spațiul este un șantier. Toată acțiunea se petrece în șantier. Toate spațiile de joc ale spectacolului sunt cuprinse în acest șantier, ca și când o întreagă lume se află în reconstrucție. Aici este locul în care Ioanide vrea să construiască cartierul de mâine al Noii Societăți. Muncitorii sunt îmbrăcați în costume luminoase, ca de astronauti. Toate personajele sunt îmbrăcate în costume de muncitor pe șantier. Pe tot parcursul spectacolului, se muncеște la acest cartier luminos și frumos al Muncitorilor de Mâine. Ioanide, arhitectul și creierul acestui șantier, dirijează lucrul. Când începe o scenă, personajele respective ies din șantier, se opresc sau se întorc în timp, ori sunt provocate de un obiect de mobilier să retrăiască sau să se gândească la un moment din viața lor. Aruncă hainele de muncitor – uniforma fără care societatea nu ia în considerare oamenii – și fac scena, devenind personajul respectiv. În timpul derulării scenei, șantierul continuă să existe într-un plan paralel, fie în spate, fie de jur împrejur. Undeva, lângă Ioanide, se află macheta șantierului. În spate – pe zid sau pe un ecran – se proiectează atât partea propagandistică, cât și subconștientul personajelor. Pe șantier, Ioanide vorbește întotdeauna la microfon, tare, convingător, pasionat. Peste tot sunt „aruncate” stații radio, megafoane. Ioanide crede că poate crea o lume IDEALĂ. El creează această lume prin subînțeles, prin prezență, prin faptul că știe, acceptă sau face posibile toate partiturile personajelor.

IOANIDE (*se aude prin stația radio. Motivează muncitorii, le arată macheta orașului*): Când monumente cardinale vor răsări în diferite puncte, orașul va avea o configurație clară. Confuzia nu va mai fi posibilă. Piața fostului palat e paradoxală. O monstruozitate geometrică. Strada Lipsani e o uliță de barăci acoperite cu firme mari de tinichea. Calea Griviței e respingătoare. Lipsește ideea. Fiecare a făcut ce-l interesa, anarhic. Stațiile metroului din Moscova sunt domuri, palate. Am stat o zi întreagă sub pământ, am trecut din galeriile de marmură verde în cele de marmură roșie și apoi la statui. E o feerie subterană care înalță sufletul... îl face conștient de forța creatoare a unui popor.

Muncitorii pun mâna în viteză pe lopeți. Lucrează fericiți, cu multă energie și spor. O femeie își scoate uniforma.)

O FEMEIE:
Ce se zidește aici?

UN MUNCITOR:
Eu de unde să știu? Cât știi dumneata, știu și eu!

O FEMEIE (*întreabă alt muncitor*):

Ce se zidește aici?

DRAGAVEI:

Cum, dom'le, lucrezi ca un rob, fără să știi la ce? Așa construim noi socialismul? Orbește?

UN MUNCITOR:

Muncesc și eu, ce să fac, tovarășe Dragavei?

ALT MUNCITOR:

Nici asta nu e bine, tovarășe Dragavei?

IOANIDE (*continuă*):

Piața gării o văd vast pătrată, dinspre oraș. Cu două sau patru fântâni, aruncând suluri groase de apă. O statuie, cel puțin – de bronz – mi se pare necesară. Statuia este omul dând sens arhitecturii inerte. Puneți ceva care să simbolizeze, de pildă, elanul spre o lume nouă, un bărbat ridicând brațele spre soare, cu un ciocan într-o mână și cu secera în alta. Un palat al sfatului popular cu un turn sau cu un alt element ascuțit, dominînd orașul pe o rază mare, va fi punctul de orientare al capitalei. Am vedea de aici marile artere desfăcându-se albe, radial sau reticular, apoi risipindu-se în masivele de verdeață care constituie cartiere de locuințe.

DRAGAVEI:

Vom face, tovarășe arhitect, fiți încredințat că vom face.

Incident în șantier. Muncitorii se iau la bătaie.

IOANIDE:

Când?

UN MUNCITOR (*cu umor*):

După planificarea... în timp și spațiu, tovarășe Ioanide!

DRAGAVEI:

Trebuie să crească producția, să se ridice nivelul de trai al clasei muncitoare.

UN MUNCITOR:

Sprijinit de un regim popular, tovarășe Dragavei.

Muncitorii continuă munca.

Pentru comenzi și informații, contactați:

Editura Universitaria

Departamentul vânzări

Str. A.I. Cuza, nr. 13, cod poștal 200396

Tel. 0251598054, 0746088836

Email: editurauniversitaria@yahoo.com

marian.manolea@gmail.com

Magazin virtual: www.editurauniversitaria.ro